

ROLA NAUCZYCIELA W REALIZACJI ZAŁOŻEŃ EDUKACJI REGIONALNEJ UCZNIÓW W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM

STRESZCZENIE

Współczesna szkoła powraca do realizacji edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie, dostrzegając jej istotne znaczenie. W artykule przedstawiono zadania nauczyciela w procesie edukacji regionalnej. Wymienione zostały także metody i formy stosowane podczas realizacji zajęć z tego zakresu. Głównym celem artykułu było przedstawienie analizy wyników przeprowadzonych badań wśród nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej, pracujących w pięciu nowotarskich szkołach podstawowych. Badania te dotyczyły opinii nauczycielek na temat realizacji celów i treści edukacji regionalnej.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna, dziedzictwo kulturowe, zadania nauczyciela, cele edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie, metody i formy realizacji edukacji regionalnej

THE ROLE OF A TEACHER IN IMPLEMENTING THE PRINCIPLES OF REGIONAL EDUCATION AT THE YOUNGER SCHOOL AGE

ABSTRACT

The contemporary school returns to the implementation of regional education, teaching about the cultural heritage of the region, discerning its significance. The article gives information about the teacher's tasks in the course of regional education. The author also describes methods and forms used during the classes in this topic area. The main idea of the article is the presentation of results analysis of the research conducted among early school education teachers of regional education working at five elementary schools in Nowy Targ. Said research are related to the teachers' opinion on the completion of goals and contents of regional education.

Keywords: regional education, cultural heritage, teacher's tasks, goals of regional – cultural heritage education in the region, methods and forms used during the classes in this topic area

Wstęp

Współczesna szkoła powraca do realizacji edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie. Dlatego tak istotne jest, aby zachęcać uczniów do poznawania własnego regionu, jego przeszłości i teraźniejszości, jak również budzić poczucie przynależności do swojego regionu. Edukacja regionalna powinna być realizowana od wczesnego dzieciństwa, na każdym

etapie kształcenia tak, aby zapewnić systematyczny ciąg działań, umożliwiających zaspokojenie naturalnej ciekawości dziecka, poprzez „poznawanie najpierw najbliższego, a następnie szerszego środowiska społecznego, kulturowego i przyrodniczego” (Horbowski 2006, 127). W okresie nauczania początkowego edukację regionalną realizować należy poprzez „umożliwienie uczniom przeżywania treści dotyczących własnego regionu wraz z jego dziedzictwem kulturowym w formach bliskich dziecku oraz związanych z jego środowiskiem rodzinnym i specyfiką regionu” (Książek 2000, 46).

Zadania nauczyciela w procesie edukacji regionalnej

Edukacja regionalna określana jest jako „zintegrowany proces kształtujący i stabilizujący postawy wobec dziedzictwa przeszłości i problemów występujących współcześnie na terenie danego regionu” (Niestolik 2005, 35).

Zofia Piwońska (2001, 36–37) określa nauczyciela, jako przewodnika uczniów oraz osobę, która potrafi zafascynować ich danym zagadnieniem, przekazać cenne informacje, wykształcić określone postawy i umiejętności praktyczne, a także zaprezentować metody i formy wspomagające efektywne uczenie się. Nauczyciel powinien dawać przykład swoim uczniom poprzez nieustanne kształtowanie systemu wartości oraz postępowanie zgodne z nim, jak również odnoszenie się z szacunkiem do innych narodów i kultur, ukazując dzieciom jak ważna w dzisiejszym świecie jest postawa tolerancji wobec innych ludzi.

Alojzy Kopoczek (2012, 128) twierdzi, że „nauczyciel-wychowawca musi dobrze znać historię, kulturę najbliższego otoczenia, czyli to wszystko, co składa się na specyfikę lokalnego dziedzictwa kulturowego”. Zadaniem nauczyciela realizującego treści z zakresu edukacji regionalnej jest rozbudzanie ciekawości dzieci do poznawania swojego regionu poza terenem szkoły, korzystając z ofert oraz pomocy „innych ośrodków zajmujących się działalnością regionalną” (Wróblewska 2005, 18).

Metody i formy realizacji edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie

W zależności od przedziałów wiekowych stosowane są różne formy realizacji treści z zakresu edukacji regionalnej. Najczęściej w klasach I–III edukacja regionalna realizowana jest w formie spacerów i wycieczek po najbliższej okolicy, konkursów np. plastycznych, recytatorskich i lekcji muzealnych.

W zakresie realizacji edukacji regionalnej istotne znaczenie przypisywane jest uczestnictwu dzieci w życiu kulturalnym swojej małej ojczyzny. Dzieci powinny brać udział nie tylko w spotkaniach z reprezentantami lokalnej kultury, twórcami i artystami ludowymi, ale również z regionalistami oraz historykami, posiadającymi wiedzę na temat przeszłości regionu. Ponadto uczniowie mogą tworzyć szkolną gazetkę o charakterze regionalnym. Podczas realizacji zajęć dydaktyczno-wychowawczych nauczyciele mogą wykorzystywać audycje i nagrania radiowe i telewizyjne, zwłaszcza lokalne, związane z problematyką danego regionu.

Istotne znaczenie ma również promowanie walorów własnego regionu poprzez organizowanie kół zainteresowań, zespołów folklorystycznych oraz tworzenie muzeów szkolnych, w których znajdowałyby się dawne przedmioty używane w życiu codziennym. Dla dzieci cennym doświadczeniem przybliżającym dziedzictwo kulturowe regionu jest uczestnictwo w festiwalach, pokazach regionalnych oraz w nauce pieśni i tańca regionalnego (Książek 2000, 51).

Nauczyciele zdaniem Ireny Dybskiej-Jakóbkiewicz (2005, 37–40) powinni także pamiętać, iż „szkoła nie może być jedynym miejscem realizacji edukacji regionalnej. Nie może ona skutecznie kształtować u dzieci odpowiednich postaw w stosunku do małej ojczyzny, nie współdziałając w procesie kształcenia z innymi instytucjami”. Jako pozaszkolne instytucje edukacyjne wymieniane są leśne ośrodki edukacji, które istnieją przy nadleśnictwach i oferują wychowawcom ciekawe pomysły oraz odpowiednie warunki do realizacji treści z zakresu edukacji regionalnej. Można wymienić także parki narodowe, rezerваты przyrody i parki krajobrazowe, które mają na celu budzenie szacunku do przyrody poprzez wytwarzanie „więzi emocjonalnych” ze środowiskiem naturalnym swojego regionu (Dybska-Jakóbkiewicz 2005, 40).

Zatem jak twierdzi Teresa Smoleń (2003, 30) zadaniem nauczyciela klas I–III jest „dostrzegać zmiany w społeczności lokalnej oraz odznaczać się umiłowaniem regionu, w którym egzystuje. Podczas realizacji zagadnień z zakresu edukacji regionalnej może wykorzystać placówki muzealne, świat przyrody, obszar wsi i miasta, warsztaty-pracownie twórców i rzemieślników, teatry i galerie. Uczyni to edukację regionalną interesującą, niezwykłą i skuteczną”.

Cel badań i badana grupa

W celu uzyskania odpowiedzi na pytanie: *W jaki sposób realizowane są cele i treści z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie w kształceniu zintegrowanym?* przeprowadzone zostały badania wśród trzydziestu nauczycielek kształcenia zintegrowanego pracujących w pięciu nowotarskich szkołach podstawowych. Jako technikę badań zastosowano wywiad. Narzędziem badawczym był kwestionariusz wywiadu z nauczycielkami.

Analiza wyników badań

Z analizy wypowiedzi nauczycielek wynika, że dla większości z nich głównym celem edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie jest budzenie poczucia przynależności do Małej Ojczyzny – 14 wypowiedzi. Uzyskane wypowiedzi nauczycielek zaprezentowałam w poniższej tabeli.

Tabela 1. Cele realizacji założeń edukacji regionalnej

Lp.	Przykłady odpowiedzi	Liczba uzyskanych odpowiedzi N
1.	Budzenie poczucia przynależności do Małej Ojczyzny	14
2.	Kultywowanie tradycji ludowych swojego regionu	11
3.	Rozbudzanie zainteresowań ucznia własnym regionem	7
4.	Kształtowanie u dzieci poczucia więzi z najbliższym środowiskiem	6
5.	Pielęgnowanie i rozwijanie kultury regionu Podhala	6
6.	Pogłębianie wiedzy na temat własnej miejscowości i regionu	6
7.	Kształtowanie patriotyzmu lokalnego	6
8.	Poszanowanie dla dziedzictwa kulturowego miasta i regionu, Ojczyzny	5
9.	Przybliżanie i zapoznanie dzieci ze zwyczajami naszego regionu	4
10.	Budzenie zamilowania do piękna przyrody regionu	3
11.	Wprowadzenie uczniów w życie lokalnej społeczności	3

Wśród najczęściej realizowanych tematów z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie wymieniano: wiedzę o mieście, życiu mieszkańców i przeszłości miasta – 18 odpowiedzi. Przedmioty poznania dzieci zawarte w wypowiedziach nauczycielek zaprezentowałam w poniższej tabeli.

Tabela 2. Wybrane przedmioty poznania z zakresu edukacji regionalnej

Lp.	Przedmioty poznania dzieci	Liczba uzyskanych odpowiedzi N
1.	Wiedza o mieście, życiu mieszkańców i przeszłości miasta	18
2.	Tradycje regionu	14
3.	Zabytki	12
4.	Język gwarowy	10
5.	Elementów stroju regionalnego górali podhalańskich	10
6.	Znajomość swojej najbliższej okolicy i specyfiki regionu	10
7.	Zwyczaje ludowe	9
8.	Miejscowi twórcy ludowi	8
9.	Muzyka ludowa	6
10.	Kultura i folklor Podhala	5
11.	Taniec góralski	5
12.	Obrzędy ludowe	5
13.	Główne zajęcia mieszkańców Podhala	4
14.	Legendy podhalańskie	4
15.	Roślinność i zwierzęta regionu	4
16.	Ginące zawody	3
17.	Zapoznanie uczniów z rzemiosłem artystycznym i sztuką ludową Podhala	3
18.	Obyczaje	3
19.	Osoby wybitne, szczególnie zasłużone	3

Nauczycielki edukacji wczesnoszkolnej realizują treści związane z edukacją regionalną w ciągu całego roku szkolnego. Oto przykładowa wypowiedź nauczycielki: „Praktycznie

przez cały rok realizuję te treści, wiąże się to z czytankami, kalendarzem świąt i imprez”. Sześć nauczycielek wskazało na realizację treści z zakresu edukacji regionalnej kilka razy w ciągu roku szkolnego. Ponadto pięć nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej udzieliło odpowiedzi, iż realizuje treści z tego zakresu przy każdej okazji. Trzy nauczycielki realizują treści z zakresu edukacji regionalnej okazjonalnie. Jedenaście nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej nie wskazało trudności podczas realizacji zagadnień z zakresu edukacji regionalnej. Nauczycielki, które wskazały na trudności w tym zakresie (8 wypowiedzi), najczęściej wymieniały: brak pomocy dydaktycznych, brak środków audiowizualnych, odległość od miejsc kultury w naszym regionie, brak czasu na zajęcia z zakresu edukacji regionalnej oraz brak odrębnej jednostki zajęć z zakresu edukacji regionalnej. Uzyskałam także odpowiedzi wskazujące na brak ogólnodostępnych informacji na temat tego obszaru edukacyjnego oraz zbyt rzadko organizowane warsztaty dla uczniów z twórcami ludowymi, podczas których dzieci mogłyby brać udział w wykonywaniu prac rzemieślniczych. Ponadto jedna nauczycielka udzieliła odpowiedzi, że trudnością dla niej jest zdobywanie rekwizytów. Respondentka uzasadniła swoją wypowiedź następująco: „Największą trudnością jest zdobywanie rekwizytów, pomocy. Na szczęście są jednak uczniowie, którzy pochodzą z rodowitych rodzin góralskich i wspomagają nas niezbędnymi wiadomościami i materiałami”.

Wśród metod wykorzystywanych podczas realizacji zajęć z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie nauczycielki najczęściej wymieniały metody ogładowe (23 wypowiedzi). Dwadzieścia jeden nauczycielek wskazało na wycieczkę, jako formę zajęć w terenie. Wymieniano również spacer po najbliższej okolicy. Trzydzieści nauczycielek w swoich wypowiedziach zawarło informację, że posługują się metodami podającymi, takimi jak: pogadanka, opis, opowiadanie i praca z tekstem. Nauczycielki stosują także: metody aktywizujące, metody waloryzujące, metody oparte na działaniu praktycznym (np. nauka tańca góralskiego).

Żadna z badanych nauczycielek nie korzysta z autorskiego programu z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie. Natomiast najczęstszym źródłem pozyskiwania informacji z tego zakresu stanowią publikacje o regionie – 25 odpowiedzi. Również często nauczycielki wykorzystują na zajęciach fotografie zawarte w albumach o Tatrach lub regionie Podhala – 12 odpowiedzi. Dziesięć nauczycielek przyznało, że korzysta z książek dotyczących Nowego Targu i okolic. Ponadto dziesięć nauczycielek poszukuje informacji w Internecie. Badane nauczycielki wskazywały, że wykorzystują zdjęcia pochodzące z archiwów domowych, korzystają ze zbiorów biblioteki szkolnej, biblioteki miejskiej oraz płyt CD z nagraniami pieśni i przyśpiewek ludowych. Trzy nauczycielki prezentują uczniom wiersze poetów i bajarzy nowotarskich. Ponadto nauczycielki korzystają z przewodników turystycznych, folderów, plansz, prezentacji multimedialnych, artykułów z gazet, ilustracji oraz encyklopedii.

Nauczycielki edukacji zintegrowanej podawały również sposoby ułatwienia realizacji zagadnień z zakresu edukacji regionalnej. Respondentki najczęściej wskazywały na konieczność utworzenia lub powiększenia bazy pomocy dydaktycznych w placówce, w której pracują – 10 odpowiedzi. Wymieniono następujące pomoce dydaktyczne: filmy o regionie, plansze, ilustracje, malowanki, krzyżówki oraz rekwizyty. Siedem nauczycielek za dobry pomysł uznało organizowanie spotkań oraz warsztatów dla dzieci z twórcami ludowymi. Cztery nauczycielki zwróciły uwagę na możliwość opracowania odrębnego programu nauczania z zakresu edukacji regionalnej Podhala dla klas I–III oraz klas IV–VI. Wypowiedzi nauczycielek dotyczyły także utworzenia izby regionalnej na terenie placówki, organizowania lekcji

muzealnych, utworzenia klasowego kącika regionalnego, uczestnictwa uczniów w występach zespołów góralskich, zorganizowania nauki śpiewu i tańca góralskiego oraz zakupu przez szkołę stroju ludowego. Jedna nauczycielka za dobry sposób ułatwienia realizacji zagadnień z zakresu edukacji regionalnej uznała możliwość zorganizowania kółka zainteresowań z zakresu edukacji regionalnej. Nauczycielka w następujący sposób wyraziła swoją propozycję: „Moim takim marzeniem byłoby zorganizować w ramach dodatkowych zajęć kółko, gdzie dzieci mogłyby uczyć się tańca i gwary góralskiej, ale przy współpracy z rodowitymi góralkami i góralami, którzy od urodzenia wzrastają, czy też wzrastali w kulturze regionu”.

Dwadzieścia osiem badanych nauczycielek podejmuje współpracę z innymi pedagogami. Najczęściej wspólnie planują wycieczki do ciekawych miejsc związanych z dziedzictwem kulturowym regionu. Współpraca ta polega również na wymianie między nauczycielkami materiałów i pomocy edukacyjnych, poglądów i spostrzeżeń, a także wspólnej organizacji konkursów dla dzieci. Dwie nauczycielki wymieniły jako element współpracy organizowanie występów góralskich i spotkań oplatkowych.

Współpraca nauczycielek z rodzicami w zakresie edukacji regionalnej dzieci najczęściej odbywa się poprzez: pomoc rodziców w organizacji wycieczek turystyczno-krajoznawczych po regionie oraz udostępnianie eksponatów, przedmiotów i materiałów regionalnych. Jedna nauczycielka zwróciła uwagę na niechęć rodziców w zakresie udostępniania tych przedmiotów („Rodzice udostępniają eksponaty, ale robią to niechętnie”). Uzyskałam także wypowiedzi dotyczące pomocy rodziców w organizacji akademii i imprez szkolnych np. Jasełek, współorganizowania spotkań z przedstawicielami ciekawych zawodów, a także wzajemnego informowania się o imprezach i wystawach. Trzy nauczycielki zwróciły uwagę na zapraszanie na zajęcia rodziców, którzy wykonują tradycyjne zawody. Jedna nauczycielka udzieliła odpowiedzi, iż wraz z rodzicami współtworzy kącik regionalny oraz zachęca uczniów do uczestnictwa w konkursach plastycznych o tematyce regionalnej.

Nauczycielki klas I–III, jako przykład cyklicznej imprezy dotyczącej tematyki edukacji regionalnej podały *Międzyszkolny Konkurs Wiedzy o Nowym Targu* organizowany przez Szkołę Podstawową nr 5 im. Konfederacji Tatrzańskiej w Nowym Targu. Respondentki zwróciły także uwagę na uczestnictwo uczniów w konkursach regionalnych i jasełkach góralskich, obchodach Święta Patrona Szkoły oraz w spotkaniach świątecznych z udziałem twórców ludowych. Uczniowie klas I–III biorą udział w konkursach plastycznych. Ponadto uzyskane odpowiedzi dotyczyły: organizacji Dnia Regionalnego, Festynu Szkolnego, Dnia Ziemi oraz konkursów ekologicznych i recytatorskich.

Większość nauczycielek (28 wypowiedzi) przyznała, że w szkołach, w których pracują, organizowane są spotkania uczniów z artystami ludowymi lub przedstawicielami ginących zawodów jak: pszczelarz i lutnik. Nauczycielki organizują także spotkania uczniów z poetami ludowymi. Trzy nauczycielki wskazały na uczestnictwo uczniów w warsztatach pt. „Środy z rzemiosłem” organizowane przez Miejski Ośrodek Kultury w Nowym Targu.

Z analizy odpowiedzi nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej wynika, że w żadnej z pięciu nowotarskich szkół podstawowych nie została utworzona izba regionalna. Natomiast większość nauczycielek (16 wypowiedzi) udzieliła odpowiedzi, że w szkole, w które pracuje, funkcjonuje kącik regionalny. Wśród elementów kącika regionalnego nauczycielki wymieniły: dawne przedmioty codziennego użytku, strój góralski, przedmioty związane z regionem Podhala, jak również stare sprzęty i narzędzia rolnicze. Dwie nauczycielki udzieliły odpowiedzi, iż kąciki regionalne tworzone są w ramach Dni Regionu.

Zakończenie

Na podstawie analizy uzyskanych wyników z przeprowadzonych badań dotyczących opinii nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej na temat realizacji celów i treści edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie, można wnioskować, że dostrzegają one znaczenie tej dziedziny w kształtowaniu osobowości uczniów. Starają się przekazywać dzieciom w ciągu całego roku szkolnego informacje dotyczące miasta Nowego Targu, życia mieszkańców oraz tradycji Podhala. Badane nauczycielki samodzielnie poszukują ciekawostek i cennych wiadomości w publikacjach o regionie oraz cenią sobie współpracę z rodzicami oraz innymi pedagogami w zakresie edukacji regionalnej dzieci w młodszym wieku szkolnym. Jednakże oceniają one dostępność materiałów edukacyjnych z tego zakresu jako niewystarczającą. Z tego też względu respondentki najczęściej wskazują na potrzebę utworzenia lub powiększenia bazy pomocy dydaktycznych oraz częstszego organizowania spotkań i zajęć dla dzieci z twórcami ludowymi.

Podsumowując, warto wspomnieć słowa ks. Janusza Pasierba (Korzeniowska 2009, 100), który pisze, że „Małe ojczyzny wzbogacają ojczyznę wielką i wzbogacają też olbrzymią symfonię świata. Bylibyśmy w niej zagubieni, gdyby nie ten klucz, który zabieramy z domu”.

BIBLIOGRAFIA

- Dybska-Jakóbkiewicz I. 2005, *Przekazywanie treści ekologicznych i regionalnych, Współpraca z administracją leśną i służbami ochrony przyrody*, „Geografia w Szkole”, nr 2, s. 37–40.
- Horbowski A. 2006, *Edukacja regionalna czynnikiem kształtowania tożsamości kulturowej*, „Nauczyciel i Szkoła”, nr 3–4, s. 124–129.
- Kopoczek A. 2012, *Miejsce folkloru w edukacji regionalnej. Prolegomena antropologiczno-muzyczne*, w: I. Nowakowska-Kempna (red.), *Dziedzictwo kulturowo-historyczne regionu. Pedagogika międzykulturowa i etnopedagogika w refleksji metodologicznej*, WAM, Kraków, s. 125–134.
- Korzeniowska W. 2009, *Kulturowe przemiany w obrębie wielkich i małych ojczyzn*, w: K. Denek, B. Dymara, W. Korzeniowska (red.), *Dziecko w świecie wielkiej małej Ojczyzny*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 99–137.
- Książek W. (red.), 2000, *Biblioteczka Reformy 24. Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*, Wydawnictwo MEN, Warszawa.
- Niestolik N. 2005, *Wzbogacanie edukacji regionalnej*, „Wiadomości Historyczne”, nr 2, s. 34–41.
- Piwońska Z. (red.), 2001, *Edukacja regionalna. Poradnik dla nauczycieli szkoły podstawowej*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów.
- Smoleń T. 2003, *O „małej ojczyźnie” ciekawie i skutecznie*, „Nowe w Szkole”, nr 7–8, s. 30–31.
- Wróblewska U. 2005, *Edukacja pogranicza kulturowego*, „Edukacja i Dialog”, nr 2, s. 16–19.